

Çocuk Sahibi Olma Bakımından Farklı Konumdaki Kadınların Benlik Algılarının Karşılaştırılması*

Hülya ÖCEK-ŞEREF
SSK Ankara Doğumevi ve
Kadın Hastalıkları Hastanesi

Özet - Bu araştırmada çocuk sahibi olupta çocuk istemeyen ve çocuk sahibi olamadığı için tedavi gören Primer Infertil ve Sekonder Infertil kadınların benlik algıları karşılaştırılmıştır. Kadınların benlik algılarının ölçümünde Offer Öz-İmaj Envanteri uyarlanarak kullanılmıştır. Elde edilen veriler tek yönlü varyans analizi tekniğiyle karşılaştırılmış ve F değerinin anlamlı bulunduğu durumlarda t testi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda Primer Infertil, Sekonder Infertil ve Başka Çocuk İstemeyen kadınlar arasında "Dürtü Kontrolü", "Duygusal Ton" ve "Psikopatoloji" ait ölçeklerinde fark olduğu ve Çocuk İstemeyen Kadınların daha olumlu benlik algılarının olduğu gözlenmiştir.

Summary - The groups of women's (who have children but don't want any more, primary infertile and secondary infertile) self-concept were compared. The Offer Self-Image Inventory were adapted for the study group. Analysis of variance is used to compare the groups. Significant differences were observed on Impulse Control, Emotional Tone and Psychopathology scales. The group of women who have children but don't want any more seemed to have better self-concept.

GİRİŞ

Benlik kavramı son yıllarda davranış bilimcilerinin ilgilendikleri en önemli konulardan biridir. Davranışı belirleyen güçlü bir faktör olan benlik "ben kimim, neler yapabilirim, hayattan neler istiyorum?" sorularını içeren ve insanların öznel yanını oluşturan bir kavramdır. Benlik insanların kendilerini algılayış biçimi olup, yeteneklere, değer yargılarına istek ve ideallerine ilişkin kendi kanılarının dinamik bir örüntüsü olarak kabul edilebilir (Baymur, 1983).

Benlik kavramıyla ilgili çalışmalara bakıldığında Freud, Adler, Erikson, Jung, Allport gibi benlik kavramını gelişimsel açıdan ele alan görüşlerle Fromm, Cooley, Mead, Super, Sullivan gibi benlik gelişiminde birey toplum etkileşimini vurgulayan görüşlerin olduğunu ve bu görüşlerde de kadın ve erkeğin benlik algılarının ortak olarak ele alındığı görülmektedir. Ancak Freud'un cinselliği incelemesiyle birlikte kadın psikolojisi ayrıca

araştırma ve inceleme konusu olmaya başlamıştır. Freud kadın cinselliği konusunda penis yokluğuna son derece önem vermiş ve çocuk sahibi olma isteğini erkek organına sahip olmak isteğiyle özdeş görmüştür (Tan, 1979). Onur (1981)'a göre çocuk sahibi olma isteği Freud ve izleyicilerinin düşündüğünün aksine kendi başına bir istekdir ve penis sahibi olma isteğinin yerine konamaz. Kadın doğulmaz, kadın olunur (Behavoir, 1982). Kadına doğumuyla birlikte ailesi ve çevresi tarafından toplumsal bir rol empoze edilmektedir ve bu rolün içinde öncelikle annelik ve ev kadınlığı bulunmaktadır. Ülkemizde kadınların kendilerini algılama biçimleri erkeklere kıyasla daha kalıplaşmış ve daha olumsuzdur (Kağıtçıbaşı ve Kansu, 1977). Çiftçi (1982), araştırmasında köy kökenli kadınların %93.4'ünün, ilçe kökenli kadınların %85.7'sinin, kent kökenli kadınların ise %83.6'sının öncelikle anne ve eş olarak eğitilmeleri gerektiğine inandıklarını ortaya koymuştur. Görüldüğü gibi annelik başlı başına bir değer olarak kabul edilmektedir. Kağıtçıbaşı (1990)'na göre her aile için doğacak çocuğun bir anlamı ve değeri vardır ve bu değer toplumsal normlardan ve aile ilişkilerinden kaynaklanır,

* A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde (1992) Prof.Dr. Füsün Akkoyun'un danışmanlığında yapılan Yüksek Lisans Tezi'nin özetidir.

ana babanın gereksinim ve güdülerini doyurur. Bıyıklı (1990)'nın aktardığına göre çocuk Allah'ın bir lütfü ve Allah'ın kadın ve erkeği ana baba olmaya layık gördüğünün bir göstergesidir ve ayrı mutlulukların, beklentilerin kaynağıdır. İslamiyette de kadının "döl getiren" cinsten olması şarttır; kısır kadın "hayırlı olmayan" kadındır (Arsel, 1990).

Demokratikleşme hareketlerinin ortaya çıkardığı değişikliklerle aile dışı rollerin giderek artan önemine rağmen toplumumuzda kadının çocuk sahibi olmaya önem verdiği görülmektedir. Ancak istediği halde çocuk sahibi olamayan kadınlar vardır ki bu tipte Infertilite'nin konusunu oluşturur. Bu gün ortalama olarak her 100 evli çiftten %11-15'i hayatlarına çocuksuz devam etmektedir (Unruh ve Mc Grath, 1985). Ülkemizde bu oran %15 civarındadır (Üstay, 1973). Infertilite, bir çiftin bir yıl kadar düzenli cinsel ilişki kurmalarına ve hiç bir gebelikten korunma yöntemi kullanmamalarına rağmen kadının gebe kalamaması olarak tanımlanır (Snangold ve Schreiber, 1988; Atası ve Kösebay, 1987). Evli çiftlerin evlendikleri tarihten itibaren çocukları oluyorsa Primer Infertilite (PI), bir veya daha fazla çocukları olduktan sonra yeniden çocuk istemelerine rağmen çocukları oluyorsa Sekonder Infertilite (SI) sözkonusudur (Üstay, 1973).

Infertil kadın ailesinden, arkadaşlarından ve toplumdaki gelen çocuk yapma beklentilerini karşılayabilmek için çoğunlukla ağır bir baskıyla yüz yüzedir. Infertil çiftlerle yapılan geniş kapsamlı araştırmalarda infertil çiftlerin inkar (Kraft ve ark., 1980), kaygı (Cook,

1987), kızgınlık (Shapiro, 1982), yaşamları üzerinde kontrol kaybı (Cook, 1987), izolasyon ve diğerlerine yabancılaşma (Menning, 1980), cinsel ilişkilerde bozulma (Manisted, 1985), yetersizlik ve suçluluk duyguları, düşük benlik algısı (Cook, 1987), üzüntü ve depresyon (Menning, 1980; Karabiber, 1987) gibi ortak tepkiler gösterdikleri tespit edilmiştir. Toplumumuzda çocuksuz evliliklerde öncelikle kadının suçlandığı hatta çocuksuz kadının boşanma veya üstüne kuma gelmesi gibi büyük tehditler karşısında kaldığı bilinen bir durumdur. Bu yüzden infertil tanısı almış bir kadın şüphesiz ruhsal, sosyal ve evlilik ilişkileri açısından bu olaydan etkilenecektir (Dennerstein ve Morsa, 1985). Ancak ülkemizde bu konuda klinik çalışmalar dışında infertil kadınların ruhsal durumlarını inceleyen çalışmalar oldukça azdır. Bu araştırmanın amacı, çocuk sahibi olup da şu anda çocuk istemeyen (Çİ) kadınlarla, Primer Infertil ve Sekonder Infertil tanısı almış kadınların psikolojik benlik, sosyal benlik, cinsel benlik, ailesel benlik ve uyumsal benlik bakımından aralarında bir farklılık olup olmadığını incelemektir.

YÖNTEM

Araştırma Grubu:

Araştırma S.S.K. Ankara Doğumevi ve Kadın Hastalıkları hastanesi Infertilite Kliniğinde tedavi gören 40 Primer Infertil, 40 Sekonder infertil tanısı almış kadınla yine aynı hastanenin Aile Planlaması Polikliniğine başvuran 40 çocuk sahibi olmak istemeyen kadınla gerçekleştirilmiştir. Böylece toplam

Tablo 1

Araştırma Grubunun Özellikleri

Grup	n	Yaş Ranji	Yaş X̄	Evlilik Süresi Ranji	Evlilik Süresi X̄	Tedavi Süresi Ranji	Tedavi Süresi X̄
PI	40	19-39	27.5	3-19	8.5	3-14	6.5
SI	40	18-37	26.3	3-18	7.5	2-13	6.9
Çİ	40	20-40	25.4	4-21	10.2	-	-
Toplam	120	18-40	26.4	3-21	8.72	-	-

120 kadına ulaşılmıştır. Araştırma grubunun özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Araştırmaya katılan kadınların hepsi ilkököl mezunu, evli ve ev kadınıdır.

Ölçme Aracı:

Araştırma grubunun benlik algılarının ölçülmesinde Offer Öz İmaj Envanteri kullanılmıştır. Envanter İnanç (1987) tarafından Türkçe'ye çevrilerek Türk kültürüne adaptasyonu yapılmıştır. Bu araştırmada benliğin bir çok görünümünün birlikte değerlendirilmesi amaçlandığından bu envanter tercih edilmiş ve bir uyarlama çalışması yapılmıştır. Uyarlanan envanterin güvenilirlik çalışması test tekrar test yöntemiyle yapılmış ve alt ölçekler için korelasyon katsayısı .32 ile .86 arasında, tüm ölçek içinse .87 olarak bulunmuştur. Envanterin iç tutarlılık değerleri Cronbach alfa ile hesaplanmış ve elde edilen değerlerin .36 ile .78 arasında değiştiği görülmüştür. Yapılan bu inceleme sonunda bu formun üzerinde başka çalışmaların yapılmasına gerek olduğu ancak bu araştırmada belli gruplar birbirlerine göre karşılaştırıldığı için kullanılabilceği düşünülmüştür.

Uyarlanan envantere de 93 maddelik orijinal formunda olduğu gibi benliğin 5 ayrı boyutu ölçülmektedir. Bu boyutlar ve alt ölçekler şunlardır: 1. Psikolojik Benlik: a) Dürtü Kontrol, b) Duygusal Ton, c) Vücut ve Benlik İmajı, 2. Sosyal benlik: a) Sosyal ilişkiler, b) Ev kadınlığı Rolü; 3. Cinsel Benlik: a) Cinsel Tutumlar; 4. Ailesel benlik: a) Aile ilişkileri; 5. Uyumsal Benlik: a) Dış Dünya ile Başetme Yetisi, b) Psikopatoloji, c) Genel Uyum

Verilerin Analizi:

Envanter araştırmacı tarafından bireysel olarak uygulanmış ve veri toplama işlemi 1991 Aralık ayından 1992 Haziran ayına kadar devam etmiştir. Grupların aldıkları puanların karşılaştırılmasında Tek Yönlü Varyans Analizi Tekniği kullanılmıştır. F değerinin anlamlı bulunduğu durumlarda ayrıca t testi uygulanmıştır. Anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Araştırma grubunun Offer Öz İmaj Envanterinden aldıkları puanların tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

PI, SI ve ÇI Kadınların Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Benlik Boyutları	Alt Ölçekler	F Değeri
Psikolojik Benlik	Dürtü Kontrol	3.89
	Duygusal Ton	3.99*
	Vücut ve Benlik İmajı	0.05
Sosyal Benlik	Sosyal İlişkiler	1.92
	Ev Kadınlığı Rolü	0.33
Cinsel Benlik	Cinsel Tutumlar	1.20
Ailesel Benlik	Aile İlişkileri	0.63
Uyumsal Benlik	Dış Dünya ile Başetme Yetisi	2.25
	Psikopatoloji	3.55
	Genel Uyum	2.03

*p<.05

Tablo 2'de görüldüğü gibi "Dürtü Kontrol", "Duygusal Ton" ve "Psikopatoloji" alt ölçeklerinde F değerleri .05 düzeyinde anlamlıdır. Bu durumda PI, SI ve ÇI kadınlar arasında benlik algılarının bu boyutunda bir farklılık olduğu görülmektedir. Bu farkın hangi gruplar arasındaki farktan kaynaklandığını anlayabilmek için yapılan t testi sonuçları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3

PI, SI ve CI Kadınların Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların t Testi Sonuçları

Alt ölçekler	Gruplar	n	\bar{X}	SS	t Değeri
Dürtü Kontrol	PI	40	12.77	2.93	1.28
	SI	40	13.27	2.84	
	PI	40	12.77	2.9	1.93
	CI	40	1.65	2.25	
	SI	40	13.27	2.84	
	CI	40	11.65	2.25	
Duygusal Ton	PI	48	18.18	3.75	0.53
	SI	40	17.73	3.88	
	PI	40	18.18	3.75	2.69**
	CI	40	15.90	3.81	
	SI	40	17.73	3.83	
	CI	40	15.90	3.81	
Psikopatoloji	PI	40	17.48	3.89	0.87
	SI	40	17.95	3.86	
	PI	40	17.48	3.89	2.02**
	CI	40	15.83	3.40	
	SI	40	17.95	3.86	
	CI	40	15.83	3.40	

*p<.05

**p<.01

Tablo 3'e baktığımızda "Dürtü Kontrol" alt ölçeğinde CI kadınların puan ortalamalarının ($\bar{X}=11.65$), SI kadınlardan ($\bar{X}=13.28$) düşük olduğu dolayısıyla CI kadınların daha olumlu benlik algısına sahip oldukları görülmektedir. Bu sonuç infertil kadınların çocuk sahibi olabilen kadınlara göre daha düşük benlik algılarının olduğunu gösteren Freeman ve ark. (1983) bulgularını ve Mahlsted (1985)'in görüşlerini desteklemektedir.

"Duygusal Ton" alt ölçeğinde ise CI kadınların puan ortalamalarının ($\bar{X}=15.90$) hem PI ($\bar{X}=18.18$) hem de SI ($\bar{X}=17.73$) kadınlarında düşük olduğu dolayısıyla da CI kadınlarının daha olumlu benlik algılarına sahip oldukları görülmektedir. Bu sonuç Freeman ve ark. (1983) araştırma bulgularıyla, Kraft ve ark. (1980) ve

Mahlsted (1985)'in görüşlerini desteklemektedir.

"Psikopatoloji" alt ölçeğinde de CI kadınlarının puan ortalamalarının ($\bar{X}=15.83$) hem PI ($\bar{X}=17.48$) hem de SI ($\bar{X}=17.95$) kadınlarından düşük olduğu dolayısıyla da CI kadınların daha olumlu benlik algısına sahip oldukları bulunmuştur. Bu sonuç Eisner (1963)'in infertil ve çocuğu olan kadınları Rorschach Testi ile karşılaştırdığı ve infertil kadınların şizoid ve histerik kişilik özelliklerinin diğer gruba göre daha fazla olduğunu bulduğu araştırma bulgularını destekler görünmektedir. Ayrıca Wright ve ark. (1991) infertilite kliniğine başvuran 449 infertil kadın ve eşi ile yaptıkları çalışmada infertil kadınların eşlerine göre daha fazla anksiyete yaşadıklarını ve daha depresif olduklarını gözlemişlerdir. Karabiber (1987)'in infertil kadınların depresyon ve sürekli anksiyetelerinin çocuğu olan kadınlara göre daha fazla olduğunu bulduğu araştırmasını da destekler görünmektedir.

Diğer tüm alt ölçeklerde ise gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Hem PI hem de SI kadınlar aynı ortamda tedavi gören ve çocuk sahibi olma umudu olan kadınlardır. Bu sebeple gruplar arasında bir farklılık çıkmamış olabilir. Bunun dışında PI ve SI kadınlar ortalama 6.7 yıldır tedavi görmektedirler; bu süre içinde durumlarına uyum sağlamış olabilirler. Araştırma grubunu oluşturan kadınlar alt ve en fazla orta SED'inden gelen kadınlardır. Günümüzün ekonomik şartları en çok alt ve orta SED'indeki insanları etkilemektedir. Bu yüzden yaşam koşullarının zorluğu bu kadınların benlik algılarını benzer şekilde etkilemiş ve gruplar arasında bir fark çıkmamış olabilir.

Offer Öz İmaj Envanteri kişinin kendi hakkında bilgi vermesi yöntemine dayalı olarak geliştirilmiş bir araçtır. Bu sebeple araştırma grubu kendini olduğu gibi değil de olmak istediği gibi göstermiş olabilir. Gruplar arasında fark çıkmamasının diğer bir sebebi de infertil kadınların infertilite durumunun yarattığı sonuçları inkar mekanizması kullanarak yadsımaları olabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Primer Infertil, Sekonder Infertil ve Çocuk İstemeyen kadınların benlik algıları karşılaştırıldığında benlik algıları bakımından "Dürtü Kontrol", "Duygusal Ton" ve "Psikopatoloji" alt ölçeklerinde fark olduğu ve çocuk istemeyen kadınların bu boyutlarda daha olumlu bir benlik algısına sahip oldukları görülmüştür.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar, şu önerileri tartışmaya açmaktadır:

1. Araştırma grubunu oluşturan kadınlar arasında çocuğu olmayan kadınların bazı alt boyutlarda daha düşük benlik algısına sahip oldukları görülmüştür. Bu kadınla çalışan psikolojik hizmetler elemanlarının bu konu üzerinde durmaları ve yapılacak psikolojik danışma çalışmalarında bunu dikkate almalarının ve benliği destekleyici çalışmalar yapmalarının yararlı olacağı düşünülmektedir.

2. Çocuk sahibi olmayan kadınların bundan dolayı kendilerini eksik hissettikleri, kadın gibi hissetmedikleri belirtmelerine rağmen "Vücut ve Benlik İmajı" ve "Cinsel Benlik" alt ölçeklerinde bir farklılık bulunmaması ilginç bir durumdur. Bu konunun daha ayrıntılı olarak incelenmesi gerekmektedir.

3. Toplumumuzun evli kadınlardan beklediği temel rol "analık"tır. Bu yüzden gebelik yalnızca biyolojik değil kültürel ve psikolojik bir anlama sahiptir. Doğurganlık, kadının kimliği ve rolleri arasındaki ilişki ise henüz araştırılmamış olan konulardan birisidir.

4. Bu araştırmada çocuk sahibi olmayan kadınlar grubu, çocuk sahibi olma yönünde umudu olan ve tedavi gören kadınlardır. Çocuk sahibi olması mümkün olmayan ve umudunu kaybetmiş kadınların benlik algılarının incelenmesi araştırılmaya değer başka bir konudur.

Kaynakça

- Arsel, I. (1990). **Şeriat ve Kadın**, Kurtuluş Matbaası, İstanbul.
- Atasü, A.; Kösebay, D. (1987). **Annenin Klavuzu**, Hürriyet Ofset, İstanbul.
- Baymur F. (1983). **Genel Psikoloji**, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1983.
- Beauvior, S. (1982). **Kadın: Evlilik Çağı**, Payel Yayınları, İstanbul.
- Bıyıklı, L. (1990) **Özürlü Çocuklar ve Eğitim Ders Notları**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Cook, E.P. Characteristic of the biopsychosocial crises of infertility, **Journal of Counseling and Development**, 1987, 65, 465-470.
- Çiftçi, O. (1982). **Kadının Sorunu ve Türkiye'de Kamu Görevlisi Olarak Çalışan Kadınlar**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Dennerstein, L., Morsec (1985). **Obstetrics and Gynecology**, New York.
- Freeman, G.W.; Garcia, C.; Rickels, K. Behavioral and emotional factors: comparison of anovulatory interfertile women and fertile and other infertile women. **Fertility and Sterility** 40, 195-201.
- İnanç, B. (1987) **Adolesan dönemdeki, öz imaj örüntüsünün incelenmesi - ön çalışma**. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1, 1, 100-115.
- Kağıtçıbaşı, Ç., Kansu A. (1977) **Cinsiyet rollerinin sosyalleşmesi ve aile dinamiği: kuşaklararası bir karşılaştırma**, Boğaziçi Üniversitesi Dergisi, 4-5.
- Kağıtçıbaşı, Ç. **İnsan, Aile, Kültür**, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1990.
- Karabiber, N. (1987) **İnfertil Kadınlarda Depresyon ve Anksiyete**, İ.Ü. Çocuk Sağlığı Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Kraft, A., Palambo, J., Michell, D., Dean, C., Myers; D., Smidt, A (1980). The Psychological dimensions of infertility, **American Journal of Ortopsychiatry** 50, 618-628.
- Mahlstedt, P.P. (1985) The psychological component of infertility. **Fertility and Sterility**, 43, 335-346.
- Menning, B.E. (1980). The emotional needs of infertile couples. **Fertility and Sterily**, 34, 313-319.
- Onur, B. (1981) Kadın Psikolojisi **A.Ü Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 14, 1-2, 141-154.
- Shalgold, A., Schreiber, R. (1988). Emotional needs infertile couples , **Current Therapy of Infertility**, New York.
- Shapiro, C.H. (1982). The impact of infertility on the marital relationship, **Social Casework**, 63, 387-393.
- Tan, M. **Kadın Ekonomik Yaşam ve Eğitimi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1979.
- Unruh, A.M., Mc Grath, P.J. (1985) The Psychology of female infertility: toward a New Perspective, **Health Care for Women International**, 6, 369-381.
- Üstay, K. (1973) **İnfertilite**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Wright, J., Duchesnse, C. Sabourins, S., Bissonette, F., Benoit, J., Girar, Y. (1991). **Psychological distress and infertility: Men and Women Respond Differently**, **Fertility and Sterility** 55, 1, 100-108.